Emro Science and Education
Open-access scientific journal
Journal homepage: https://journal.emro.uz
OPEN ACCESS

CONFERENCE PAPER OPEN ACCESS

Vol. 1 No. 2 (2024) · “Raqamli iqtisodiyot sharoitida moliyaning dolzarb muammolari, yechimlari va istiqbollari” mavzusidagi ilmiy-amaliy...

3. *Батракова Л.Г. Экономический анализ деятельности коммерческого банка: учебник для ВУЗов. М.: Логос, 2013.*
4. *Бланк И.А. Финансовый менеджмент: учебник. Киев.: Ника-Центр, 2013. 265 с.*
5. *Головина Е. Стратегия новой промышленности: учебник. В мире науки. 2013. No 7-8. С. 36-39.*

MOLIYAVIY REJALASHTIRISH VA PRAGNOZLASH

Tuychiyev Abdurahmon G‘ofurovich,
i.f.f.d., dotsent,
Maxmudov Paxlavon Farxod o’g’li
TDIU, Andijon fakulteti BHA ta’lim yo‘nalishi
70/22 guruhi talabasi

Annotatsiya: *Mazkur tezisda moliyaviy rejalashtirish haqidagi tushunchalar, moliyaviy rejalashtirish asosiy vazifalari, moliyaviy rejalashtirish jarayoni va bosqichlari, shuningdek moliyaviy ko'rsatkichlari tahlili hamda uzoq muddatli moliyaviy rejalarga tegishli mulohazalar yuritilgan.*

Kalit so’zlar: *moliyaviy boshqaruv, moliyaviy taktika ,boshqaruv obyekti, subyekti moliyaviy apparat, moliyaviy rejalashtirish. pul, foyda, moliya, narx, moliya tizimi, moliya mexanizmi, nazorat funksiyasi taqsimot funksiyasi.*

Har qanday ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni boshqarish tizimining asosiy bosqichlaridan biri rejalashtirishdir[4]. Iqtisodiy adabiyotlarda, eng umumiy shaklda, rejalashtirish istiqbolga yo’naltirilgan qarorlarni qabul qilish bo’yicha faoliyat deb talqin qilinadi.

“Rejalashtirish” tushunchasining ma’no va mazmunini yanada umumiyroq bo’lgan va xo’jalik yurituvchi subyektlar faoliyatini muvofiqlashtirishning obyektiv zarurligi va imkoniyatini anglatuvchi “rejalilik” orqali aniqlash mumkin. Haqiqatdan ham rejalashtirish amaliyotda rejalilikni amalga oshirishni, ya’ni balanslilik (muvozanatlilik) va mutanosiblikka erishish bo’yicha ongli faoliyatni bildiradi. Shu ma’noda, moliyaviy resurslarning balansliligini (muvozanatini) va proportsionalliligini (mutanosibligini) ta’minlashga qaratilgan faoliyatga moliyaviy rejalashtirish deyiladi.

Bunda balanslilik (muvozanatlilik) davlatning ixtiyorida bo’lgan moliyaviy resurslar va xo’jalik yurituvchi subyektlarning ixtiyorida qolgan daromadlar o’rtasidagi optimal nisbatni bildiradi. Proportsionallik (mutanosiblik) esa korxonalar, xo’jalik tarmoqlari, mintaqalar va davlat subyektlari bo’yicha daromadlarning soliq

[4] Malikov T., Olimjonov O. Moliya. Darslik. – T.: “Iqtisod-moliya”, 2019. - 920 b.

Published: 28.03.2024
Cite this article: Tuychiyev Abdurahmon G‘ofurovich, Maxmudov Paxlavon Farxod o’g’li (2024). Moliyaviy rejalashtirish va pragnozlash. Emro Science and Education, 1(2). https://journal.emro.uz/public/maqola/172
© 2024 The Author(s). Published by Emro Science and Education. This is an open access article.

to’lanquncha va soliq to’langandan keyingi miqdorlari o’rtasidagi oqilona nisbatdan iborat. Ana shu nisbatni ko’paytirish yoki kamaytirish orqali davlat ularning rivojlanishini rag’batlantirish yoki cheklab qo’yishi mumkin.

Umumiy va oddiy ko’rinishda, moliyaviy rejalashtirish deyilganda moliyaviy rejalarni tuzish va amalga oshirish jarayoni nazarda tutiladi. Moliyaviy rejani, xuddi uni ishlab chiqish, yaratish yoki tuzish jarayoni kabi moliyaviy ko’rsatkichlarni ijodiy tahlil qilish, umumlashtirish va o’zaro bog’lash tizimi sifatida tushunish kerak. Amaliyotda tez-tez foydalaniladigan rejalashtirish ma’lumotlarini, masalan, korxona faoliyatining shakliy modelini ishlab chiqish va shu asosda moliyaviy ko’rsatkichlarning rejali tizimini aniqlashni, moliyaviy rejalashtirishning ishchi sxemasi sifatida qarash mumkin. Shuni nazarda tutish kerakki, moliyaviy rejalashtirish jarayonida u yoki bu sub’ekt faoliyat ko’rsatishi moliyaviy ta’minlanishining hayotiychanligini oshiruvchi noshakliy omillar inobatga olinishi kerak.

“Moliyaviy rejalashtirish” tushunchasi o’z ichiga quyidagilarni oladi:

–taraqqiyotning asosiy tendentsiyalarini aniqlash va moliyaviy tahlil qilish;

–jalb qilingan mablag’lar va vaqtincha bo’sh turgan mablag’larni sarflash (joylashtirish) menejmenti;

–firma ichidagi moliyaviy natijalar va pullarni rejalashtirish, hisobga olish va nazorat qilish texnologiyasi;

–investitsion menejment;

– kapitallar menejmenti;

–faoliyatning boshqa ko’rinishlari (trast, faktoring, lizing va boshqalar). Moliyaviy rejalashtirishning asosiy vazifalari quyidagilar hisoblanadi:

–ishlab chiqarish, investitsion va moliyaviy faoliyatlarni kerakli bo’lgan moliyaviy resurslar bilan ta’minlash;

–pul mablag’laridan iqtisod qilib, tejab-tergab foydalanish hisobidan korxonaning foydasini oshirish bo’yicha ichki rezervlarni qidirib topish;

–kapitalni samarali joylashtirish yo’llarini aniqlash, undan oqilona va samarali foydalanishni baholash;

–kontragentlar bilan optimal moliyaviy munosabatlarni o’rnatish;

–korxonaning moliyaviy ahvoli, to’lovga qobilligi va kreditga layoqatliligi ustidan nazorat o’rnatish.

Bozor munosabatlariga o’tilganiga qadar moliyaviy rejalashtirishning mazmuni korxonalarda sof operativ vazifalarni – markazlashtirilgan iqtisodiyot amal qilgan-ligi uchun etarli darajada formal bo’lgan korxonalarning besh yillik moliyaviy rejalaridagi ko’rsatkichlarni ishlab chiqish, istiqbolga mo’ljallangan rejalarning loyihasini baholash, korxonaning yillik moliyaviy rejalarini tuzish kabilarni hal etishga qaratilgan edi. Bunday amaliyotning hukm surganligi korxona moliyaviy xizmatlarining obro’yiga obro’ qo’shmas, chunki ularga hech narsa bog’liq emas edi. Bozor iqtisodiyotida moliyaviy xizmatlarning roli tubdan o’zgaradi. Ular korxona

rivojlanishini faol va ta’sirchan boshqaradi va bir vaqtning o’zida, shu rivojlanishning yo’nalishi va sifatini nazorat qiladi.

Hozirgi sharoitdagi moliyaviy rejalashtirish barcha zaruriy harakatlarni oldindan ko’zda tutishgina (ko’ra bilishgina) emas. Bu tegishli ishlarni amalga oshirish jarayonida yuzaga chiqishi mumkin bo’lgan har qanday kutil-magan holatlarni ko’ra olish qobiliyati hamdir. Albatta, xo’jalik yurituvchi subyekt o’z faoliyatidagi barcha tavakkal-chiliklarga (risklarga) barham bera olmaydi. Lekin u ana shu risklarni oldindan samarali ko’ra bilish yordamida boshqa-rish imkoniyatiga ega.

Moliyaviy rejalashtirish amaliyotida quyidagi asosiy usullardan (metodlardan) foydalanish mumkin:

–iqtisodiy tahlil usuli;

–normativ usul;

–balansli hisob-kitoblar va pul oqimlari usuli;

–ko’p variantlilik usuli;

–iqtisodiy-matematik modellashtirish usuli.

Moliyaviy rejalashtirish jarayonining quyidagi asosiy bosqichlarini ajratib ko’rsatish mumkin:

–xo’jalik yurituvchi subyektlar faoliyatining moliyaviy natijalarini tadqiq etish;

–operativ rejalarning o’zgarishi asosida moliyaviy hisobotlarning bashorat variantlarini ishlab chiqish;

–o’z reja topshiriqlarining bajarilishini ta’minlash uchun xo’jalik yurituvchi subyektning moliyaviy resurslarga bo’lgan aniq (konkret) ehtiyojlarini aniqlash;

–moliyalashtirish manbalari (shu jumladan, o’z va tashqi manbalarning) va ularning tarkibiy tuzilishini bashorat-lash;

–xo’jalik yurituvchi subyektlar moliyasini boshqarishning tizimini yaratish va uni qo’llab-quvvatlash;

–shakllantirilgan rejalarni operativ o’zgartirish, tartibini (reglamentini) ishlab chiqish.

Moliyaviy rejalashtirishning ikki turi bo’lishi mumkin:

– strategik moliyaviy rejalashtirish; – joriy moliyaviy rejalashtirish.

Strategik moliyaviy rejalashtirish o’z ifodasini stra-tegik moliyaviy rejalarda topadiki, u tashqi va ichki muhitda o’zgarayotgan xo’jalik yuritish subyekti moliyaviy taraqqiyotining ko’p variantli bashoratidan iboratdir.

Strategik moliyaviy reja, hech bo’lmaganda, quyidagi savollarga aniq javob bermog’i lozim:

–xo’jalik yurituvchi subyekt uchun talab qilinadigan kapitalning o’lchami qanday, u qaysi manbalar hisobidan va qanday muddatlarda jalb qilinadi? – bu kapitaldan qanday qilib foydalaniladi?

–o’z kuchiga ishongan holda xo’jalik yurituvchi subyekt rivojlanishi mumkinmi? Agar yo’q bo’lsa, moliyaviy resurslarni jalb qilishning manbalari qanday?

–xo’jalik yurituvchi subyekt pul mablag’lari tushumi, ishlab chiqarishning rentabelligi va investitsiyalar daromadligining qanday darajalariga chiqishi mumkin va qay muddatlarda?

O‘z navbatida, joriy moliyaviy rejalashtirishning asosiy funksiyalari quyidagilardan iborat:

–ishlab chiqarish, investitsion, marketing, ilmiy-loyi-haviy va qidiruv faoliyatlarini hamda ijtimoiy loyiha-larni amalga oshirish uchun zarur bo’lgan moliyaviy resurs-larning hajmi va ularning manbalarini aniqlash;

–mahsulotni (ishni, xizmatni) ishlab chiqarish va sotish tannarxini rejalashtirish;

–pul oqimlarini rejalashtirish;

–butun xo’jalik yurituvchi subyekt doirasida foydani rejalashtirish (bashoratlash);

–investitsiyalarning daromadliligini rejalashtirish.

Moliyaviy rejalashtirish mamlakat milliy xo’jaligini rejalashtirishning tarkibiy qismi bo’lib, sotsial-iqtisodiy rivojlanish rejasining ko’rsatkichlariga tayanadi, moliyaviy tizim barcha organlarining faoliyatlarini muvofiqlashtirishga yo’naltiriladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Malikov T., Olimjonov O. Moliya. Darslik. – T.: “Iqtisod-moliya”, 2019. - 920 b.
2. J.Ergashev “Mahaliy budjet daromadlarini pragnozlashtirish hamda daromadlarni oshirish masalalari” (2023)
3. Qabulov .X.A “ Xududiy iqtisodiyot va mahaliy budjetlar imkonyatlarini oshirish yo’nalishlari”.
4. Haydarov .N.X “Mahaliy budjetlar” (2020)

RAQAMLI XIZMAT TURLARINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI BANK AKTIVLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISH.

Urinov L.A.
TDIU Andijon fakulteti, “Mutaxasislik fanlari” kafedrasi assistenti

Annatatsiya: *Xozirgi vaqtda bizning davlatimizda olib borilayotgan iqtisodiy isloxatlari qatori boshqa sohalar bir qatori bank soxasida xam izchil isloxatlar olib borilmoqda. Bu o‘z navbatida ijobiy natijalar bermoqda. Respublikadagi mavjud iqtisodiy munosabatlar davrida shidadtli raqamli iqtisodiyot rivojlangan bir vaqtda tijorat banklarning moliyaviy vositachilik xizmat turlarini rivojlantirishning asosiy muommolardan biri xisoblanadi.*

Kalit so‘zlar: *Tijorat banklar, innavatsiya, mijoz, bank tovarlari, bank xizmatlari, tijorat banklarning aktiv va passivlari, IT.*